

Dynastia julijsko-klaudyjska. Od „komedii republiki”
po rządy terroru

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)

- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: , [w:] G. Chomicki, S. Sprawski, *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 1999, s. 262–263.
- Źródło: Tacyt, *Roczniki*, tłum. S. Hammer, Warszawa 2004, s. 357.
- Źródło: Gajus Swetoniusz Trankwillus, *Żywoty cesarów*, Wrocław 1987, s. 86–244.

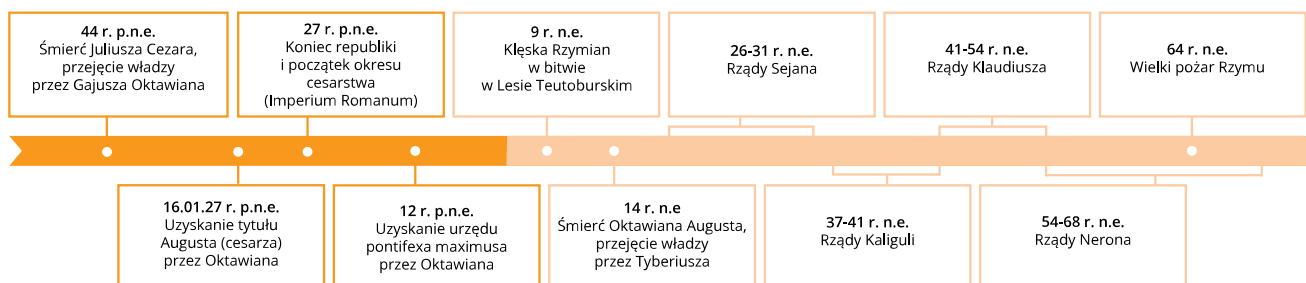

Dynastia julijsko-klaudyjska. Od „komedii republiki” po rządy terroru

Wielka Kamea Francji.

Źródło: Janmad, Jastrow, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Bitwa pod Akcjum (31 r. p.n.e.) i inauguracja niepodzielných odtąd rządów Oktawiana Augusta rozpoczęły nową epokę w dziejach państwa rzymskiego. Choć tej nowej formie państwa rzymskiego historycy nadali nazwę cesarstwa, dla współczesnych wcale nie było jasne, czym dokładnie będzie imperium rzymskie w nadchodzącym czasie. Panowanie dynastii julijsko-klaudyjskiej było w związku z tym okresem krystalizowania się nowej rzeczywistości, zarówno w sensie ustrojowym, jak i społeczno-ekonomicznym.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Ocenisz, czy „komedia republiki” mogła śmieszyć obywateli Rzymu.

- Wyjaśnisz, czemu służyła praktyka adoptowania synów przez cesarzy rzymskich.
- Ocenisz panowanie poszczególnych władców z dynastii julijsko-klaudyjskiej: rozsądnych dowódców i szalonych despotów.
- Określisz kierunek zmian w funkcjonowaniu Cesarstwa Rzymskiego – od pierwszych lat pryncypatu do śmierci Nerona.

U progu nowej epoki. Princeps August

Ostateczne zwycięstwo nad Markiem Antoniuszem i zjednoczenie pod jedną władzą całego terytorium Imperium Romanum postawiło **Oktawiana** przed potężnym dylematem: jaki kształt powinno przybrać jego jedynowładztwo? Zabójstwo przybranego ojca, Gajusza Juliusza Cezara, przemawiało przeciw wszelkim próbom podkreślania statusu osobistego i jakimkolwiek pomysłom na wprowadzenie monarchii, które wśród Rzymian były bardzo źle odbierane. Z tej przyczyny Oktawian zdecydował się na utrwalanie swej władzy w ramach istniejącego już ustroju republikańskiego, co popularnie przyjęto nazywać „komedią republiki” ze względu na utrzymanie pozorów starego ustroju.

Fragment południowego reliefu zdobiącego Ołtarz Pokoju (Ara Pacis), wybudowanego w Rzymie w latach 13–9 p.n.e. Powstały po blisko 20 latach rządów Augusta obiekt miał być wyrazem wdzięczności ludu rzymskiego wobec bogów za ogólną pomyślność i pierwszy od kilku dekad długotrwały okres pokoju wewnętrznego. W rzeczywistości jednak Ara Pacis była przede wszystkim pomnikiem ku czci samego Augusta. Na ilustracji widzimy członków rodziny cesarskiej, m.in. Liwię, matkę Tyberiusza – przyszłego princepsa.

Źródło: Andy Hay, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 2.0.

Przełom nastąpił 13 stycznia 27 r. p.n.e., kiedy to Oktawian podczas starannie zaplanowanej sceny zrzekł się wszelkich nadzwyczajnych uprawnień, w tym zarządu prowincji i dowództwa nad wojskiem. Formalnie *res publica* została przywrócona. Jednak senat od wielu lat nie był już w stanie prowadzić niezależnej polityki, a stronnictwo Cezara juniora, jego wpływy, klientela wojskowa i zasoby finansowe w zasadzie kompletnie to uniemożliwiały.

Rzeźba z ok. 20 r. p.n.e. przedstawiająca Augusta jako pontifexa maximusa, najwyższego kapłana, który to urząd otrzymał on w 12 r. p.n.e.

Źródło: Santo Attilio, Wikimedia Commons, domena publiczna.

W związku z tym 16 stycznia senat nadał Oktawianowi zaszczytne tytuły *Augustus* (wywyższony, boski) i *princeps* (pierwszy). Przyznano mu także w zarząd większą część całego imperium, w której stacjonowało niemal całe rzymskie wojsko (były to tzw. prowincje cesarskie). Oktawian miał tam posiadać *imperium prokonsularne*, a więc władzę równą rzymskiemu *prokonsulowi*. Zwierzchnictwo wojskowe nad terytorium całego państwa zapewniało mu *imperium maius* (dosł. „większe”). Najwyższą władzę cywilną z kolei posiadał August dzięki tzw. *tribunicia potestas*. Jak widać pierwszy cesarz oddzielił kompetencje wynikające z piastowania urzędów republikańskich od samych stanowisk, dzięki czemu uniknął konieczności ich odnawiania. Wyjątkiem był tu urząd najwyższego kapłana, *pontifexa maximusa*, uzyskany przez Oktawiana w 12 r. p.n.e. Sam fakt piastowania urzędu nie miał

tu jednak większego znaczenia z racji jego dożywotności. W ten sposób August osiągnął pełnię władzy w państwie rzymskim. Można przyjąć, że Oktawian nie tyle zakończył istnienie republiki, ile skupił w swoich rękach jej najważniejsze urzędy, zmonopolizował je dla siebie i swoich następców.

Imperium rzymskie za Oktawiana Augusta. Kolorem żółtym oznaczono terytorium cesarstwa w 31 r. p.n.e., różowym – państwa klienckie, ciemnozielonym – teren włączone do imperium przed 19 r. p.n.e., zielonym – tereny włączone przed 9 r. p.n.e., jasnozielonym – tereny włączone przed 6 r. n.e.

Źródło: Contentplus.pl na podstawie Cristiano64 Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Utrzymanie i utwierdzenie tak uzyskanej władzy stanowiło wyłączny niemal cel panowania Augusta. W polityce zagranicznej przejawiało się to w niechęci do prowadzenia niepotrzebnych wojen. To paradoks, ponieważ Oktawian był jednocześnie jednym z największych zdobywców w dziejach. Rękami swoich dowódców podporządkował sobie Egipt, Dalmację, [Mezję](#), [Panonię](#), [Recję](#), [Noricum](#), północną Hiszpanię oraz [Galację](#). Stanowiło to jednak część większego zamysłu, aby cesarstwo oprzeć na naturalnych granicach, które w Europie tworzyły dwie wielkie rzeki: Ren i Dunaj. Tym można wytłumaczyć fakt, że po katastrofalnej klęsce legionów Warusa w bitwie z Germanami w Lesie Teutoburskim (9 r. n.e.) Rzymianie wycofali się za Ren, nie próbując powetować strat. Oktawian zmarł w 14 r. n.e., swoim spadkobiercą czyniąc przybranego syna Tyberiusza.

Tyberiusz (14–37 r. n.e.). Konsolidacja [pryncypatu](#)

Tyberiusz zdawał sobie sprawę, że jego pozycja nie jest tak silna jak pozycja jego przybranego ojca. Ponadto sam jego charakter – osoby wyjątkowo skrytej, do bólu rzeczowej i nieznoszącej polityki – nie sprzyjał harmonijnym rządóm. Ten wybitny wódz, który zasłynął podbojami w rejonach Dunaju w czasach Augusta, z roku na rok coraz bardziej wycofywał się z życia publicznego. Skłócił się z senatorami, którymi gardził za niezdolność do prowadzenia samodzielnych rządów. Mimo to właśnie z polecenia Tyberiusza wybór urzędników rzymskich został przeniesiony do senatu. Oznaczało to, że pozbawiono lud podstawowego z przysługujących mu praw i już tylko istnienie senatu, zresztą w raczej symboliczny sposób, uosabiało dawną ideę republikańską państwa rzymskiego. W czasie swojego 23-letniego panowania ani razu nie opuścił Italii. Po 26 r. n.e. przeniósł się na wyspę [Capri](#), a rządy w Rzymie zostawił prefektowi pretorianów – Sejanowi.

„Rządy” Sejana o mało nie skończyły się obaleniem Tyberiusza, który – na własną zgubę – w pełni ufał swemu podwładnemu. Ostatecznie jednak spisek został udaremniony, a sam Sejan – stracony w 31 r. n.e. Od tego czasu widoczny jest wyraźny wzrost znaczenia pretorianów w polityce wewnętrznej imperium. Tyberiusz zmarł w 37 r. n.e. Niezależnie od ostatecznej oceny jego długich rządów należy podkreślić ich wpływ na utrwalenie nowego ustroju politycznego. To za jego panowania miał miejsce

proces Chrystusa przed cesarskim przedstawicielem Poncjuszem Piłatem.

Popiersie przedstawiające cesarza Tyberiusza.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Kaligula (37–41 r. n.e.). Szaleniec na tronie

Władzę po Tyberiuszu przejął młody [Kaligula](#), syn Germanika, cesarskiego bratanka. W specjalnej ustawie, zatwierdzonej także przez lud stolicy, senat przyznał mu wszystkie prerogatywy poprzedników. Początki rządów nowego princepsa nastrojały optymistycznie: urządzono huczne igrzyska, uwolniono więźniów politycznych, uczczono pamięć prześladowanych za Tyberiusza

Marmurowe popiersie Kaliguli w oryginalnych kolorach. Barwy przywrócono dzięki przetrwałym w marmurze cząsteczkom farby sprzed 2000 lat.

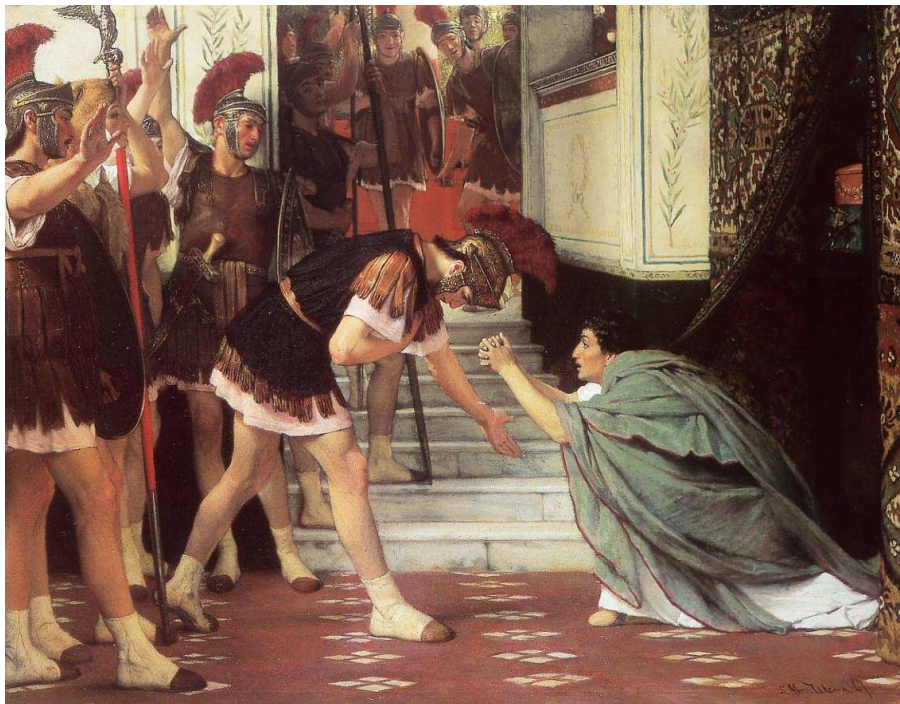
Jednak jeszcze w roku wstąpienia na tron cesarz poważnie zachorował. Po wyzdrowieniu Kaligula nie był już taki sam. Rozpoczęły się rządy terroru, przeciwnicy polityczni byli torturowani, mordowani lub zmuszani do popełnienia samobójstwa. Sam princeps zaczął żyć w niesłychanym luksusie, na którego podtrzymanie wprowadzał nowe podatki. Doszło do tego, że uznał się za boga.

W 41 r. n.e. niezadowolenie w Rzymie osiągnęło punkt krytyczny. Cesarz skłócił się z senatem, ludem, a nawet z osobistą gwardią pretorianów. Jego ekscentryzm, pogarda dla elit władzy i obywateli oraz niespotykane okrucieństwo zantagonizowały niemal wszystkie grupy ludności. W tej atmosferze

doszło do udanego zamachu na życie cesarza, którego dokonali jego własni pretorianie.

Klaudiusz (41–54 r. n.e.). Cesarz jąkała

Krążąc po cesarskim pałacu, pretorianie natknęli się na stryja Kaliguli, Klaudiusza. Mimo że był on członkiem dynastii panującej, rodzina nie traktowała go poważnie ze względu na jego liczne ułomności. Klaudiusz utykał na jedną nogę, ślinił się, nie kontrolował ruchów mięśni twarzy, a do tego nie słyszał na jedno ucho i się jąkał. Uratował go przypadek. Spiskowcy nie zabili go na miejscu, lecz zaprowadzili do obozu wojskowego. Klaudiusz zawarł tam układ z pretorianami: zostanie cesarzem, w zamian za co każdy członek gwardii otrzyma sumę 15 tys. sestercji. Po raz drugi od czasów Sejana ujawniły się pozycja i znaczenie gwardii pretoriańskiej. Jej wpływ na wybór Klaudiusza na cesarza był decydujący, aczkolwiek również ludność stolicy domagała się wyboru princepsa, odrzucając jednocześnie wszelkie pomysły przywrócenia ustroju republikańskiego dochodzące z obradującego senatu.

Obraz XIX-wiecznego holenderskiego malarza Lawrence'a Almy-Tademy z 1867 r. przedstawia opisany wyżej epizod: pretorianin pozdrawia Klaudiusza mianem cezara.

Źródło: Wikimedi Commons, domena publiczna.

Należy przywołać dwa najważniejsze wydarzenia związane z panowaniem Klaudiusza. Po pierwsze, w 43 r. Rzymianie rozpoczęli systematyczny podbój wyspy Brytanii, co miało umocnić pozycję nowego princepsa. Po drugie, podczas rządów Klaudiusza niebywale wzrosło znaczenie [wyzwoleńców](#). We wczesnym etapie swego istnienia imperium nie miało jeszcze wykwalifikowanej kadry urzędniczej, cesarze natomiast potrzebowali ludzi

zaradnych i umiejętnych, zdolnych poradzić sobie w najróżniejszych sytuacjach. Wyzwoleńcy doskonale się do tego nadawali, a przy tym princeps mógł mieć do nich większe zaufanie, ponieważ zawdzięczali mu swoją karierę. Klaudiusz zmarł w 54 r. n.e. otruty przez żonę, Agrypinę. Władzę przejął Neron, jej syn z pierwszego małżeństwa, adoptowany kilka lat wcześniej przez cesarza.

Neron (54–68 r. n.e.). Despota z duszą artysty

W pierwszych latach panowania Neron nie interesował się polityką, ster rządów pozostawiając matce i jej doradcom. Sam skupiał się na swojej największej pasji – poezji. Był zapalonym śpiewakiem, grywał na [kitarze](#); w czasie swego panowania wielokrotnie dawał koncerty, a w 66 r. wyjechał na dwuletnie tournée po Grecji. Z czasem jednak jego ambicje wzrosły, co doprowadziło do konfliktu z matką, którą zamordowano w 59 r.

Najsłynniejszym wydarzeniem z czasów Nerona jest wielki pożar Rzymu z 64 r. Ogień strawił wówczas duże połacie gęstej drewnianej zabudowy miasta. Szybko rozeszła się pogłoska, że to sam Neron kazał podpalić stolicę, by w takich okolicznościach wygłosić poemat o pożarze Troi. Cesarz był świadomy tych opinii, zrzucił więc winę na niewielką grupę chrześcijan, która już wówczas znajdowała się w Rzymie. Nerona obalono w 68 r. n.e. Nowym princepsiem legiony ogłosiły Galbę, namiestnika Hiszpanii Bliższej. Poparli go wszyscy: skłócony z cesarzem senat, pretorianie oraz lud stolicy. Popołniając samobójstwo, Neron miał zakrzyknąć: „Qualis artifex pereo!” (Jakiż artysta ginie wraz ze mną!).

Popiersie Nerona.

Źródło: cjh1452000, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

Capri

wyspa na Morzu Tyrreńskim położona w bezpośredniej bliskości Półwyspu Apenińskiego

Kaligula

(właśc. Gaius Iulius Caesar Germanicus) – Kaligulą (dosł. bucikiem) nazywali przyszłego cesarza żołnierze z armii jego ojca, Germanika, a to dlatego, że malec nosił żołnierskie sandały (*caligae*)

konsul

(od łac. *consulere* – radzić) najwyższy urząd w republikańskim Rzymie sprawowany kolegialnie przez dwóch urzędników. Do obowiązków konsula należało przede wszystkim dowodzeniem wojskiem.

kitara

starożytny instrument strunowy, rodzaj liry

Oktawian August

urodzony jako Gaius Octavius Thurinus, sam nigdy nie używał imienia Oktawian, które nadali mu wrogowie polityczni, chcący podkreślić jego skromne pochodzenie (w przeciwieństwie do przybranego ojca) i tym samym skompromitować go w oczach opinii publicznej (po adopcji przez Gajusza Juliusza Cezara przyszły imperator posługiwał się wyłącznie jego imieniem); niemniej przyjęło się ono tak bardzo w literaturze przedmiotu, że będziemy go tu używać

pryncypat

ustrój Cesarstwa Rzymskiego w pierwszej fazie jego istnienia (do końca II w. n.e); nazwa pochodzi od słowa *princeps* – pierwszy, przywódca, naczelnik; pryncypat charakteryzował się tym, że chociaż zasadniczo był rodzajem dyktatury, to jednak inkorporował tradycyjne elementy republikańskie

pontifex maximus

(z łac. dosł. najwyższy budowniczy mostów) najwyższy kapłan w starożytnym Rzymie, przełożony kolegium pontyfików, zajmującego się sprawami kultu religijnego

pretorianie

gwardia przyboczna cesarzy rzymskich

prokonsul

(łac. *pro consule* – dosł. zamiast konsula) w starożytnym Rzymie był to tytuł przyznawany byłym konsulom, którzy po zakończeniu kadencji obejmowali w zarząd prowincje, co wiązało się posiadaniem przez nich znacznych uprawnień w dziedzinie administracji, wojskowości oraz sądownictwa

tribunicia potestas

władza trybuna ludowego niewynikająca ze sprawowania tego urzędu; Oktawian, jako członek patrycjuszowskiego rodu, nie mógł być trybunem ludowym; posiadanie

tribunicia potestas gwarantowało mu nietykalność osobistą, możliwość zgłaszania wniosków w senacie oraz prawo weta

wyzwoleniec

kategoria ludności w starożytnym Rzymie; jak sama nazwa wskazuje, wyzwolenicy byli dawnymi niewolnikami, którym właściciele dali wolność

imperium prokonsularne

(łac. *imperium* – władza; *pro consule* – dosł. zamiast konsula) w starożytnym Rzymie dożywotnia władza nad prowincjami i legionami

Słowa kluczowe

Oktawian August, Tyberiusz, Kaligula, Klaudiusz, Neron, pryncypat

Bibliografia

Beard M., *SPQR. Historia starożytnego Rzymu*, Poznań 2016.

Christ K., *Historia Cesarstwa Rzymskiego. Od Augusta do Konstantyna*, Poznań-Gniezno 2016.

Grant M., *Dwunastu cesarów*, Warszawa 1997.

Jaczynowska M., *Dzieje Imperium Romanum*, Warszawa 1995.

Krawczuk A., *Poczet cesarzy rzymskich*, Warszawa 2004.

Ziółkowski A., *Historia Rzymu*, Poznań 2008.

Chomicki G., Sprawski S., *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 1999.

Józef Flawiusz, *Wojna żydowska*, tłum. J. Radożycki, Warszawa 2016.

Tacyt, *Dzieła*, tłum. S. Hammer, Warszawa 2004.

Swetoniusz Trankwillus G., *Żywoty cesarów*, tłum. J. Niemirska-Pliszczyńska, Wrocław 1987.

Schemat

Polecenie 1

Zapoznaj się z tablicą genealogiczną dynastii julijsko-klaudyjskiej. Jakie było znaczenie instytucji adopcji dla polityki dynastycznej pierwszych cesarzy?

Twoja odpowiedź

Polecenie 2

Jakie były powiązania rodzinne między panującymi władcami z dynastii julijsko-klaudyjskiej a ich następcami? Czy zawsze cesarzem zostawała osoba najbliższej spokrewniona?

Twoja odpowiedź

OBIEKT MULTIMEDIALNY

KLIKNIJ, ABY OTWORZYĆ NA PEŁNYM EKRANIE

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wskaż, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Oktawian August został adoptowany przez Gajusza Juliusza Cezara.	☐	☐
Bitwa morska pod Akcjum w 31 r. p.n.e. pozostała nierozstrzygnięta.	☐	☐
Tyberiusz spędził ostatnie lata życia na wyspie Rodos.	☐	☐
Kaligula został zamordowany przez pretorianów w 41 r. p.n.e.	☐	☐
Rzymska prowincja Brytania została podbita za panowania Klaudiusza.	☐	☐
Winą za pożar Rzymu Neron obciążył Żydów.	☐	☐

Ćwiczenie 2

Zaznacz, które z poniższych tytułów nosił cesarz Oktawian.

☐ trybun ludowy

☐ dyktator

☐ *princeps*

☐ *Augustus*

☐ pretor

☐ *pontifex maximus*

☐ kwesor

Ćwiczenie 3

Ułóż podane wydarzenia w porządku chronologicznym.

bitwa w Lesie Teutoburskim

śmierć Kaliguli

wielki pożar Rzymu

podbój Brytanii

ustanowienie pryncypatu

Ćwiczenie 4

W obu zdaniach wskaż poprawną odpowiedź.

Głównym założeniem europejskiej polityki zagranicznej imperium od czasów Augusta było oparcie jego granic na rzekach...

☐ Tamiza i Pad.

☐ Dunaj i Ren.

☐ Sekwana i Dunaj.

☐ Dunaj i Wisła.

☐ Ren i Dniepr.

Co było bezpośrednią przyczyną przyjęcia przez cesarzy takich założeń?

☐ konieczność ograniczenia działań wojennych na kontynencie w związku z podbojem Brytanii

☐ opór ze strony niechętnych prowadzeniu wojen legionów

☐ klęska w bitwie w Lesie Teutoburskim w 9 r. n.e.

☐ problemy wewnętrzne związane z nieuregulowaniem sukcesji władzy

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z tekstem źródłowym, a następnie uzupełnij go o podane niżej słowa.

„Atoli ani pod wpływem zabiegów ludzkich, ani darowizn cesarza ofiar błagalnych na rzecz bogów nie ustępowała hańbiąca pogłoska i nadal wierzono, że pożar był nakazany. Aby ją więc uciszyć, podstawiał [] winowajców i dotknął najbardziej wyszukanymi karami tych, których znienawidzono dla ich sromot, a których gmin chrześcijanami nazywał. Początek tej nazwie dał [], który za panowania [] skazany został na śmierć przez prokuratora []”.

Klaudiusz

Tyberiusza

Poncjusza Piłata

Sejana

Augusta

Poncjusza Piłata

Chrystus

Chrystus

Neron

Jan Chrzciciel

Tyberiusza

Neron

Źródło: Tacyt, *Roczniki*, tłum. S. Hammer, Warszawa 2004, s. 357.

Ćwiczenie 6

Przyporządkuj dany fragment źródłowy do cesarza, o którym opowiada.

Tyberiusz

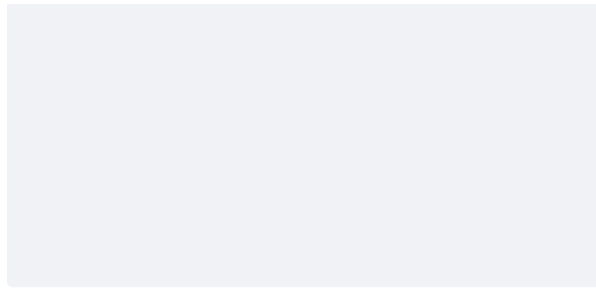
„[...] wreszcie przybył na Kapri. Tę wyspę szczególnie sobie upodobał, ponieważ była dostępna tylko z jednej strony, i to na krótkim odcinku, ze wszystkich innych stron otoczona stromymi skałami olbrzymiej wysokości i morzem głębokim. Lecz wnet odwołał go stamtąd natarczywe błaganie ludu [...]. Po powrocie na wyspę tak dalece zarzucił troskę o sprawy państwa, że odtąd już nigdy nie uzupełniał szwadronów jazdy ani nie zmieniał trybunów wojskowych i prefektów ani namiestników prowincyj”.

Klaudiusz

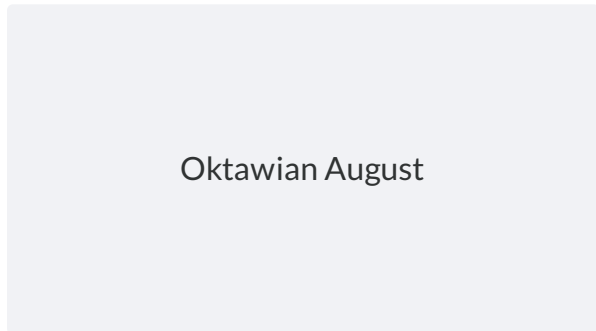
„Na domiar tego przez cały prawie okres dzieciństwa i młodości zapadał na różne i przewlekłe choroby. Wskutek tej słabości fizycznej i umysłowej już w wieku dojrzałym nie był uważany za zdolnego do sprawowania jakiegokolwiek godności publicznej lub prywatnej. [...] w czasie chodu zawodziły go zbyt słabe wiązania kolan. Gdy mówił, czy to żartem, czy poważnie, szpeciły go różne śmieszności: nieprzystojny śmiech, gniew tym bardziej wstrętny, że pianą toczył z otwartych ust, nozdrza zawsze wilgotne, oprócz tego jękanie i stałe kołysanie głowy, szczególnie wzmagające się podczas najmniejszego ruchu”.

Kaligula

„W czasach dzieciństwa kształcono go poza wszystkimi innymi naukami także w muzyce. Gdy tylko osiągnął władzę, natychmiast zawezwał do siebie lutnistę Terpenosa, cieszącego się wówczas największym powodzeniem, i do późnej nocy przesiadywał przy nim,

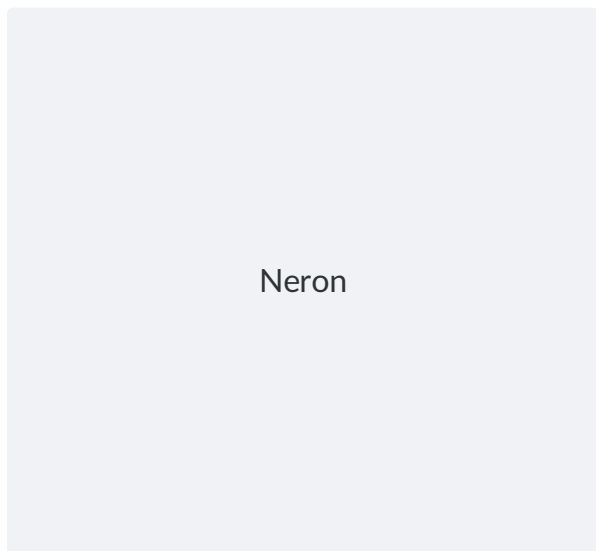

bez przerwy przez szereg dni, gdy ten grywał po uczcie. Z wolna sam zaczął się zaprawiać i ćwiczyć w tej sztuce, nie zaniebując żadnych wskazówek, jakie artyści tego rodzaju stosować zwykli dla zachowania głosu czy wzmocnienia

Oktawian August

„Odtąd zaczął sobie przypisywać majestat boski. Rozkazał sprowadzić z Grecji posągi bogów, wyjątkowo sławne ze świętości i artystycznego wykonania, między nimi posąg Jowisza Olimpijskiego. Usunąwszy im głowy osadził wszędzie swoją”.

Neron

„Z klęsk groźnych i haniebnych dwie tylko w ogóle nawiedziły jego panowanie, i to jedynie w Germanii: jedną poniósł Loliusz, drugą Warus. Klęska Loliusza więcej niesławy przyniosła niż straty, lecz klęska Warusa mogła okazać się wprost zgubna, gdyż wycięto w pień trzy legiony z wodzem, legatami i wszystkimi wojskami posiłkowymi”.

Źródło: Gajus Swetoniusz Trankwillus, *Żywoty cesarów*, Wrocław 1987, s. 86–244.

Na podstawie zamieszczonych niżej fragmentów autobiografii jednego z cesarzy określ jego tożsamość. Uzasadnij odpowiedź.

“ Odmówiłem przyjęcia władzy dyktatorskiej, chociaż chciał mi ją powierzyć i zaocznie, i w czasie mej obecności w Rzymie zarówno lud rzymski, jak i senat [...]. Kiedy, za powszechną zgodą obywateli, osiągnąłem pełnię władzy i ugasilem pożar wojen domowych, w czasie mego szóstego i siódmego konsulatu zrzekłem się moich legalnych uprawnień i przekazałem rzeczpospolitą wolnej decyzji senatu i ludu rzymskiego.

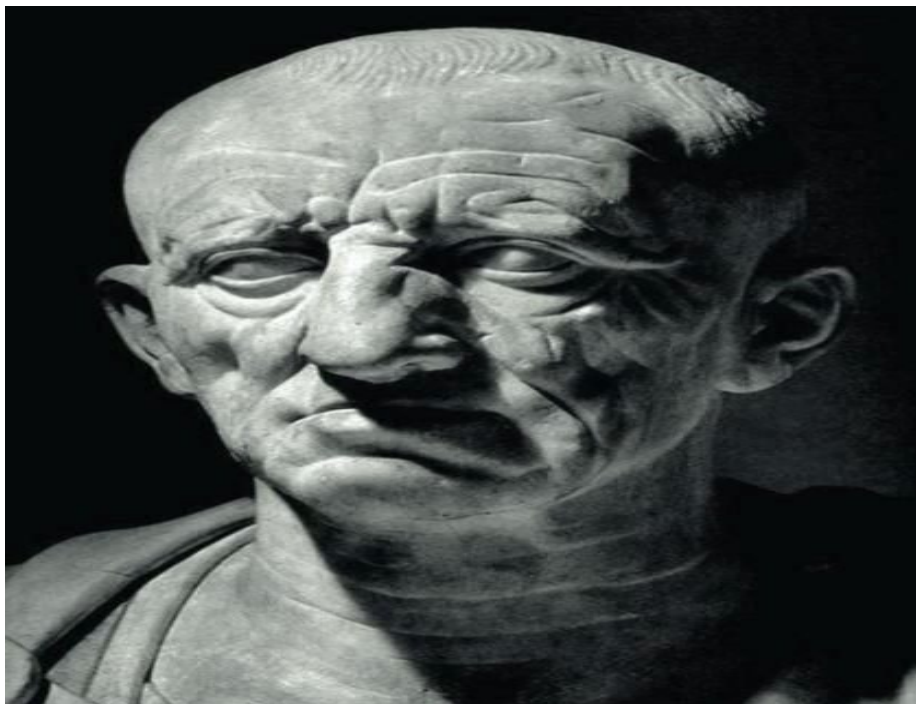
Źródło: , [w:] G. Chomicki, S. Sprawski, *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 1999, s. 262–263.

Tvoja odpowiedź

W czasach późnej republiki dominującym stylem w ukazywaniu ludzkiej postaci był tzw. weryzm, czyli drobiazgowo i realistycznie obrazowanie osób z uwzględnieniem wszelkich mankamentów ich urody. Przyjrzyj się dwóm zestawom rzeźb rzymskich przedstawionych poniżej: 1) elity społecznej okresu późnej republiki oraz 2) pierwszych cesarzy rzymskich. Porównaj oba style i wyjaśnij, dlaczego sposób portretowania uległ zmianie.

1. elita późnej republiki:

Patrizio Torlonia.

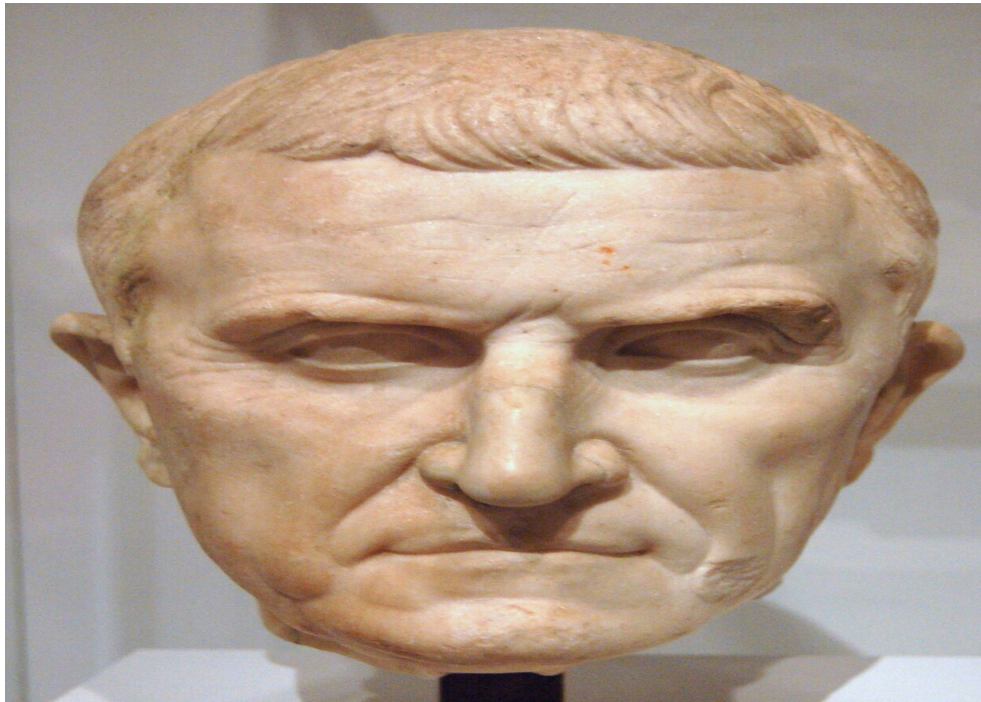
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Scypion Afrykański Starszy.

Źródło: Miguel Hermoso Cuesta, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Marek Licyniusz Krassus

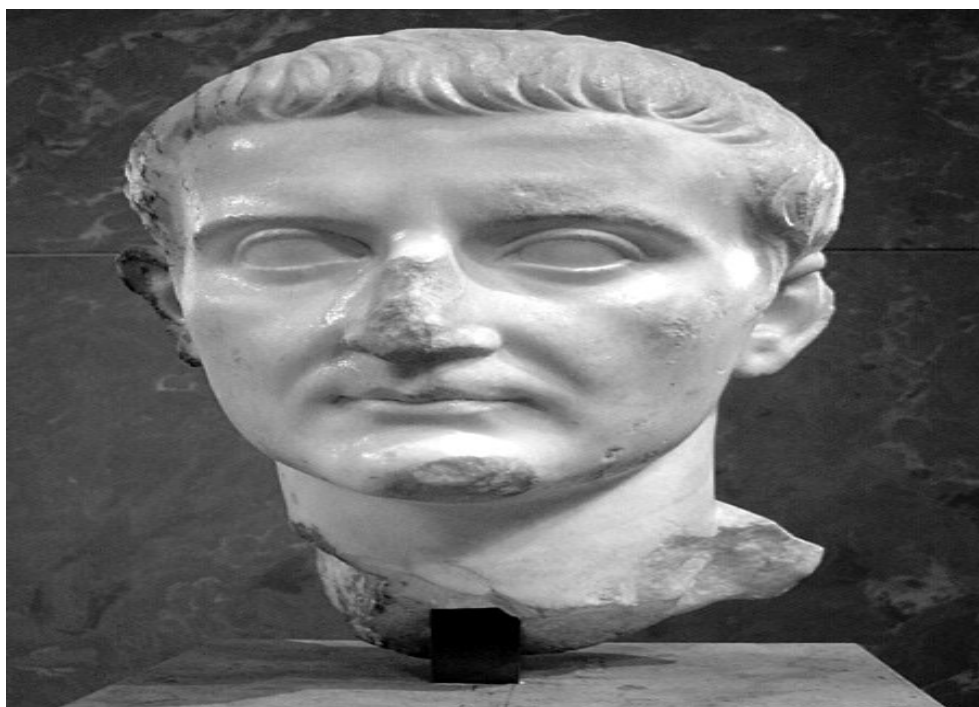
Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY 2.0.

2. pierwsi cesarze rzymscy:

Oktawian August.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Tyberiusz.

Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Klaudiusz.

Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY 2.5.

Tvoja odpowiedź

Dla nauczyciela

Autor: Bartosz Krzymiński

Przedmiot: historia

Temat: Dynastia julijsko-klaudyjska

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

zakres podstawowy

IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu

Uczeń:

1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (...) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- określa podstawowe cechy pryncypatu;
- ocenia panowanie poszczególnych władców z dynastii julijsko-klaudyjskiej;
- charakteryzuje rozwój państwa rzymskiego w pierwszych dekadach epoki cesarstwa.

Metody i techniki nauczania:

- konstruktywizm.

Strategie nauczania:

- dyskusja dydaktyczna,
- pogadanka,
- analiza tekstu źródłowego,
- analiza SWOT.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do Internetu, projektor/ekran;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Nauczyciel rozpoczyna lekcję od pytania do całej klasy, jak w kontekście pojęcia pryncypatu uczniowie rozumieją określenie „komedia republiki”. Wybrani uczniowie udzielają odpowiedzi, nauczyciel w miarę potrzeby koryguje ją i udziela informacji zwrotnej.
2. Następnie nauczyciel wyświetla na projektorze fragmenty dwóch tekstów poświęconych Augustowi (1. Wergiliusz, *Eneida* 6, 791-800, tłum. Tadeusz Karyłowski; 2. Kasjusz Dion cyt. za Chomicki G., Sprawski S., *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 1999). Prosi uczniów o zapoznanie się z nimi. Zaznacza przy tym wiek powstania utworów, odpowiednio I w. p.n.e. i III w. n.e.
3. Nauczyciel zwraca się do uczniów z pytaniem: Co, poza oczywistymi różnicami gatunkowymi, może być przyczyną tak rozbieżnych ocen tego samego panowania? Prosi o odpowiedź jednego z uczniów – osobę wybraną z klasy/zgłaszającą się na ochotnika. Inni uczniowie mogą dopowiadać swoje propozycje.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel dzieli klasę na dwie równe grupy i prosi uczniów o utworzenie dwóch półkoli z krzeseł naprzeciwko siebie. Następnie prosi wybraną osobę o odczytanie fragmentu źródłowego dotyczącego sytuacji w Rzymie po śmierci cesarza Kaliguli na początku 41 r. n.e.
2. Prowadzący dodaje, że była to ostatnia publiczna dyskusja nad przywróceniem ustroju republikańskiego w starożytnym Rzymie. Zapowiada też, że uczniowie przeprowadzą swoją dyskusję nad ustrojem Rzymu.
3. Dwie ustalone wcześniej grupy wcielą się w senatorów. Jedna będzie broniła pryncypatu, druga optowała za przywróceniem republiki. Nauczyciel sugeruje, aby uczniowie wykorzystali flipcharty do sporządzenia analizy SWOT, tak aby ułatwić sobie dobór argumentów podczas debaty. Określa też czas przygotowania.

4. Debata. Po czasie przygotowania każda grupa wyłania swojego przedstawiciela, który prezentuje argumenty za pryncypatem lub republiką. Następnie uczniowie w określonym przez nauczyciela czasie dyskutują nad przedstawionymi argumentami.
5. Po debacie nauczyciel podsumowuje przebieg dyskusji i pyta uczniów, prosząc o przypomnienie sobie treści lekcji, dlaczego ich zdaniem ustroj Rzymu jednak się nie zmienił.
6. Cała klasa wraca na swoje miejsca, a nauczyciel wyświetla na projektorze popiersia wszystkich pięciu cesarzy z dynastii julijsko-klaudyjskiej. Następnie pyta uczniów: Panowanie których princepsów okazało się waszym zdaniem pożyteczne dla utrwalenia ustroju monarchicznego i dlaczego? Zaznacza, że niekoniecznie chodzi tu o sukcesy w polityce zagranicznej. Nauczyciel może rozrysować na tablicy prostą tabelkę i prosić wybranego ucznia albo uczennicę o przydzielanie „punktów” każdemu z princepsów.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel, nawiązując do ostatniego zadania, prosi wybranych uczniów o ocenę panowania dynastii julijsko-klaudyjskiej w dziejach Rzymu i wybór jednego cesarza, którego każdy z uczniów uważa za najciekawszego (zgodnie w własnym kryterium – może to być ciekawa postać, ale też np. osiągnięcia danego cesarza w utrwalaniu nowego ustroju, prowadzona przez niego polityka zagraniczna itd).
2. Następnie nauczyciel dokonuje oceny pracy wylosowanej grupy. Prosi o samoocenę uczniów dotyczącą współpracy w zespole oraz wykonanego zadania. Dokonuje oceny pracy wybranych uczniów.

Praca domowa:

1. Przeczytaj żywot wybranego przez ciebie cesarza w *Żywotach cesarów* Swetoniusza, a następnie, w oparciu o zaproponowaną przez nauczyciela literaturę przedmiotu, stwórz jego krótki biogram.
2. Dla chętnych: obejrzyj pierwszy odcinek brytyjskiego serialu *Ja, Klaudiusz* (dostępny on-line). Opisz, czy sposób, w jaki została sportretowana tam rodzina cesarska, jest wiarygodny.

Materiały pomocnicze:

M. Beard, *SPQR. Historia starożytnego Rzymu*, Poznań 2016.

K. Christ, *Historia Cesarstwa Rzymskiego. Od Augusta do Konstantyna*, Poznań-Gniezno 2016.

M. Grant, *Dwunastu cesarów*, Warszawa 1997.

M. Jaczynowska, *Dzieje Imperium Romanum*, Warszawa 1995.

A. Krawczuk, *Poczet cesarzy rzymskich*, Warszawa 2004.

A. Ziółkowski, *Historia Rzymu*, Poznań 2008.

oraz

G. Chomiccki, S. Sprawski, *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 1999.

Józef Flawiusz, *Wojna żydowska*, tłum. J. Radożycki, Warszawa 2016.

Tacyt, *Dzieła*, tłum. S. Hammer, Warszawa 2004.

Swetoniusz Trankwillus G., *Żywoty cesarów*, tłum. J. Niemirska-Pliszczyńska, Wrocław 1987.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Można zaprezentować tablicę genealogiczną dynastii julijsko-klaudyjskiej z wymazanymi imionami cesarzy i poprosić uczniów o ich uzupełnienie.

Dla ambitnych uczniów: można poprosić o próbę oddzielenia gałęzi julijskiej dynastii od gałęzi klaudyjskiej.